

PDF hosted at the Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen

The following full text is a publisher's version.

For additional information about this publication click this link.

<http://hdl.handle.net/2066/105495>

Please be advised that this information was generated on 2021-06-22 and may be subject to change.

We zagen dat Houppermans, in navolging van Roussel, het rijm aanwijst als een 'procédé' dat bijdraagt aan de eigenheid van *Nouvelles impressions d'Afrique*. Dat het aa-bb-rijm de verzen in paren 'bijeenhoudt' spreekt vanzelf; bij welke zinnen (met eventueel 'totaal verschillende inhoud') de geciteerde regels horen is een kwestie van gissen. Alle uitspraken die de eigenheid van een tekst onder woorden proberen te brengen zijn ontoetsbaar, zelfs als zij een constructie-principe van die tekst lijken te formuleren. Een gevolg van deze ontoetsbaarheid is dat de manier waarop Houppermans het rijm weergeeft geen rol kan spelen in het oordeel over de betrouwbaarheid van zijn vertaling. Aperte fouten en aanzienlijke afwijkingen van het Franse mannelijke en vrouwelijke rijm hebben natuurlijk wel impact op dit oordeel. Zulke fouten en afwijkingen zijn in de vertaling afwezig.

Van de in totaal twintig steekwoorden in Roussels gedicht vormen vier (*suite/conduite; blanc/banc*) ook in de vertaling twee rijmparen. Twee steekwoorden (*clou, repentir*) die op andere woorden (geen steekwoorden) rijmen, doen dat ook in de vertaling. In afwijking van het origineel rijmt in de vertaling één steekwoord (*naturel*) op een ander woord (geen steekwoord). Twee steekwoorden (*paté, écho*) die in het origineel in rijmpositie staan, hebben die positie niet in de vertaling.

Mijn conclusie is dat wanneer Houppermans zich meer of minder vrijheid jegens het origineel had veroorloofd wat betreft de plaats van de steekwoorden (wel of niet in rijmpositie), dit geen invloed zou hebben op het oordeel over de getrouwheid van zijn vertaling. Zodra de vertaalkritiek het domein verlaat waarbinnen fouten (of hun tegendeel: vondsten) zijn vast te stellen, komt zij op een ander terrein: dat van de eigenheid van een tekst. Dit terrein is zeer ten dele toegankelijk voor oordelen waarvoor duidelijke gronden kunnen worden gegeven. Het behoort wezenlijk toe aan lezersoordelen – die naar hun aard sterk variëren.

Raymond Roussel, Indrukken van Afrika [vertaald door Marij Elias] en Nieuwe indrukken van Afrika [vertaald door Sjef Houppermans]. Sjef Houppermans en Paul J. Smith (red.) Amsterdam: Van Oorschot 1996, 1997².

Uit liefde

Maarten Steenmeijer

Voor zover ik weet, is *De ware geschiedenis van de verovering van Nieuw-Spanje* de eerste integrale vertaling van Bernal Díaz del Castillo's beroemde kroniek over de verovering van wat nu Mexico heet. Dat het boek

– zo'n vierhonderdvijftig jaar geleden geschreven, dus nog ouder dan *Don Quichot* – niet eerder is vertaald, kan nauwelijks aan het prestige ervan hebben gelegen: het is een van de bekendste Spaanse kronieken van de ontdekking en verovering van Amerika en is alom geprezen om de onopgesmukte, heldere stijl waarin het is geschreven. Het boek zou zelfs dichter bij de literatuur dan bij de geschiedschrijving staan, als we sommige studies en naslagwerken mogen geloven. Hoe dan ook, *Historia verdadera de la conquista de la Nueva España* heeft in elk geval één grote handicap: de enorme omvang ervan (zo'n 400.000 woorden, schat ik ruwweg). Alleen voor het vertaalwerk zelf zijn dus al vele tienduizenden gulden nodig, en dat is een heleboel geld voor een boek dat nog nergens ter wereld een bestseller is geworden.

Alle lof dus voor uitgeverij Bert Bakker, die ondanks dit grote financiële risico heil zag in dit project en het boek bovendien in een mooie, schappelijk geprijsde editie op de markt heeft gebracht. Maar het zijn natuurlijk vooral de vertaalsters die moeten worden geprezen, Margriet Muris en Marga Greuter, die Díaz del Castillo's woorden op zorgvuldige wijze hebben omgezet in een Nederlands dat nauwelijks aan een bepaalde tijd lijkt te zijn gebonden.

Ik neem aan dat zij het initiatief hebben genomen tot dit project, want een andere aanleiding voor de uitgever om dit werk uit te geven zou ik zo gauw niet kunnen bedenken. Zo is er, als ik het wel heb, geen recente Franse, Duitse of Engelse vertaling die sterk de aandacht heeft getrokken, terwijl 1992 alweer bijna tien jaar geleden is. Des te merkwaardiger is het daarom dat uitgever en vertaalsters het bij de vertaling hebben gelaten. Afgezien van een luttel aantal noten ontbreekt elk commentaar: geen inleiding, geen nawoord, geen toelichting op de vertaling. Het boek moet het dus in zijn eentje redden en dat is te veel gevraagd. Allereerst omdat de niet gespecialiseerde Nederlandse lezer – en voor hem is deze vertaling tenslotte in de eerste plaats bedoeld – de culturele, historische, economische, juridische en religieuze context waarin Díaz del Castillo's verhaal is geworteld, niet of nauwelijks kent. En zonder kennis hiervan ontgaat de lezer heel veel. Te veel, want wat de handboeken ook mogen beweren, *De ware geschiedenis van de verovering van Nieuw-Spanje* is meer document dan literatuur. De vergelijking met *Don Quichot* is daarom misleidend.

Wie niet goed geïnformeerd is over de omstandigheden waarin Bernal Díaz del Castillo's tekst is ontstaan, zal hierin nauwelijks meer kunnen lezen dan een tamelijk eenvormige opsomming van observaties en talloze grote en kleine feiten. Het boek wordt, denk ik, pas interessant als de lezer iets van de ingewikkelde, veelal onderhuidse retorische strijd kan begrijpen die erin wordt gevoerd. Díaz del Castillo schreef immers niet als wetenschapper maar als belanghebbende (zo wil-

Ontmoeting tussen
Montezuma en
Cortés voorgesteld
in een Mexicaanse
codex.



de hij onder meer eerherstel voor de 'gewone' soldaten, zoals hijzelf, die met Cortés de titanische klus hadden geklaard) en diende daarbij rekening te houden met een ingewikkeld web van geschreven en ongeschreven wetten. In de Nederlandse editie wordt niets duidelijk gemaakt over deze even ingewikkelde als fascinerende retorische context; en ook niet over de invloed ervan op bijvoorbeeld de nieuwe historische roman van Spaans-Amerika die de laatste decennia zo'n hoge vlucht heeft genomen. Deze leemte is des te onbegrijpelijker, omdat de vertaling geen haastklus geweest kan zijn en niet in de eerste plaats uit winstbejag lijkt te zijn gemaakt, maar uit liefde. En wil elke vertaler niet het allerbeste voor de vertalingen die hij liefheeft?

Bernal Díaz del Castillo, De ware geschiedenis van de verovering van Nieuw-Spanje. Vertaald door Margriet Muris en Marga Greuter. Amsterdam: Bert Bakker.

Leesplezier in 1999

Ilse Logie

Het valt niet mee om te bepalen wat de opvallendste vertaling van het afgelopen jaar is geweest. Na veel wikken en wegen hou ik het op het laatste deel van de vertaling(13-14), en met terugwerkende kracht, op alle voorgaande, van *De vertellingen van duizend-en-één-nacht* door Richard van Leeuwen. Kroon op deze zeven jaar niet aflatende vertaalarbeid is overigens het ongemeen boeiende naslagwerk dat bij de complete vertaling hoort. *De wereld van Sjahrazaad*, opgevat als een kruising tussen een grillig personenregister en een wervelende encyclopedie van de islamiti-